

Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Hizmet

**Genel Editör ve
Proje Yürütücüsü**

Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Meryem Serdar

Yazarlar

Dr. Fatma Kahraman Güloğlu

Doç. Dr. Yusuf Genç

Dr. Mustafa Çöpoğlu

Dr. Zeki Karataş

Öğr. Gör. Merve Nur Oktar

Prof. Dr. Ali Rıza Abay

Prof. Dr. Ahmet Cihan

Öğr. Gör. Zülal Kökel

Doç. Dr. Hasan Hüseyin Taylan

Arş. Gör. Umut Solmaz

Doç. Dr. Nebile Özmen

SHU Burcu Gündüz

Arş. Gör. Burak Acar

Dr. Fatih Altun

Arş. Gör. Habibullah Akıncı

Arş. Gör. Zeynep Negiz

Arş. Gör. Meryem Küçük

ISBN: 978-605-2233-74-0

1. Baskı

Ocak, 2020 / Ankara

2000 Adet

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 340

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5	
Dezavantajlı Grup(lar) Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Dezavantajlılığa Bütüncül Bir Bakış.....	9	
<i>Fatma Kahraman Güloğlu</i>		
Yoksullar.....	41	
<i>Yusuf Genç, Mustafa Çöpoğlu</i>		
Çocuklar.....	71	
<i>Zeki Karataş</i>		
Dezavantajlı Bir Grup Olarak Şiddet Sarmalında Kadınlar.....	113	3
<i>Fatma Kahraman Güloğlu</i>		
Engelliler.....	149	
<i>Merve Nur Oktar</i>		
Yaşlılar.....	187	
<i>Ali Rıza Abay</i>		
Yaşlılarla Sosyal Hizmet: Japonya Örneği.....	211	
<i>Ahmet Cihan</i>		
Göçmen, Mülteci ve Sığınmacılar.....	233	
<i>Zülal Kökel</i>		
Bağımlılar.....	279	
<i>Hasan Hüseyin Taylan, Mustafa Çöpoğlu, Umut Solmaz</i>		
Yaşamlarını Çepeçevre Saran Çoklu Dezavantajlarıyla Romanlar.....	309	
<i>Nebile Özmen</i>		
Kronik Hastalar.....	347	
<i>Burcu Gündüz</i>		

Kolluk Kuvvetleri-Mahkeme ve Cezaevi Üçgeninde Suçlular/Hükümlüler.....	369
<i>Burak Acar</i>	
Afetedeler.....	405
<i>Fatih Altun</i>	
Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri.....	423
<i>Habibullah Akıncı, Zeynep Negiz</i>	
Evsizler.....	449
<i>Meryem Küçük</i>	
YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ.....	477

ÖNSÖZ

'İnsanı yaşat ki devlet yaşasın' felsefesini kendine ilke edinerek insanın tam iyilik halini hedefleyen sosyal hizmet, insan hakkı temelinde toplumsal adaleti savunarak işlevini gerçekleştirir. Bunu yaparken zincirin en zayıf halkasını güçlendirmeyi kendisine esas alır. Bir zincir nasıl ki en zayıf halkası kadar kuvvetliyse bir devletin/toplumun gücü de dezavantajlı bireylerinin gücü nispetinde olacaktır.

Tarihsel sürece bakıldığında; Türk toplumunun hem milli hem dini geleneğinde yer alan; açları doyurmak, yoksula, yaşlıya, mağdura yardım etmek, yetimin/mazlumun/mağdurun hakkını gözetmek, ihtiyacı olana kucak açmak vb. öğretiler temelinde dezavantajlı gruplara yönelik kurumsal ve bireysel düzeyde yapılanmaların olduğu görülmektedir. Dezavantajlı gruplara yönelik yapılan bu faaliyetlerde on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde daha çok kurumsal yapılaşmanın olduğu görülmektedir. Sanayileşme insanlığa sunduğu fırsatların yanında ortaya çıkardığı sosyal sorunlarla, Beck'in ifadesiyle *risk toplumunun* oluşumuna öncülük etmiştir. Risk toplumu bireysel, toplumsal ve çevresel risklerin artmasını beraberinde getirmiş, böylece dezavantajlı grupların sorunlarına çözüm arayışı, sosyal devletin koruması altında devlet eliyle hak temelli yapılmaya başlanmıştır.

Dezavantajlı grupları ortadan kaldırmak iddiasından ziyade sorunlarını çözmeye yönelik müdahaleleri bulunan sosyal hizmet, koruyucu önleyici çalışmalarla dezavantajlılık durumunun oluşmasını engelleme noktasında da kilit öneme sahiptir.

21. yüzyılın ilk çeyreğini geride bırakırken dezavantajlı grupları tartışmak, yaşanan küresel ve toplumsal değişimlere de ayna tutmaktadır. Öyle ki önceki yüzyıllarda dezavantajlılık daha çok ekonomik faktörler (kısmen sağlık) üzerinden açıklanırken bugün artık ekonomik faktörlerle birlikte sosyal ve kültürel özelliklerin dezavantajlılık tanımında belirleyici olduğunu hatta zaman zaman daha önde olduğunu görmekteyiz. Nitekim dezavantajlı gruplar söz konusu

olduğunda *ayrımcılık* ve *sosyal dışlanma* kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu değişimle paralel olarak yeni dezavantajlı grupların varlığından bahsedilmekte ve geleneksel olarak tartışıla gelen yoksullar, yaşlılar, engelliler, çocuklar, kadınlar gibi grupların dışında artık sosyal sorunların farklılaşmasıyla birlikte ortaya çıkan farklı dezavantajlı grupların sorunları tartışılmaktadır.

Günümüzde yaşanan savaşlar ve ayrımcılıklar kitleler halinde uluslararası göçe neden olmakta ve göçmenler/mülteciler/sığınmacılar önemli bir dezavantajlı grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde bağımlılık türleri ve oranlarında yaşanan artış bağımlı bireyleri de dezavantajlı gruplara dahil kılmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte yaşanan aile yapısındaki değişimler, köyden kente göç, boşanma oranlarının artması vb. nedenler bugün ülkemizde de evsiz insanların sayıca çoğalmasını beraberinde getirmekte ve dezavantajlı grup içerisine sokmaktadır. Yine sanayileşmenin getirdiği sosyal sorunların en önemlilerinden biri olan işsizlik, göçebe işçiler olgusunu ortaya çıkarmış, her mevsim farklı coğrafyalarda farklı işlerde çalışmaya giden bu işçilerin gerek göç öncesi gerek göç sırasında gerekse de gittikleri yerlerde karşılaştıkları sorunlar Mevsimlik İşçileri dezavantajlı gruplardan biri haline getirmektedir.

Bununla birlikte insan hakları yaklaşımı perspektifiyle; 'insan hakkına yaraşır bir hayat sürme olanağından mahrum olanlar/bırakılanlar' olarak dezavantajlı grupların oldukça geniş bir yelpazeyi içine aldığı söylemek mümkündür. Ayrımcılığa veya dışlanmaya maruz kalabilecek herhangi bir işte çalışanlar, insan ticareti mağdurları, LGBTI+, tek ebeveynli aileler, ırkı, dini, kıyafeti, etnik kökeni, siyasi görüşü vb. özelliklerinden dolayı sahip olduğu temel insani haklardan (sağlık, eğitim, istihdam vb.) toplumun diğer üyeleriyle eşit oranda yararlanamayan tüm kişiler dezavantajlı gruplar içerisine girmektedir.

Dezavantajlı gruplar; *savunmasız gruplar*, *ötekileştirilmiş gruplar* ve *risk grupları* yerine kullanımı daha çok tercih edilen bir kavram olması ve literatürde daha çok bu kavramın kabul görmüş olması bakımından bu kitapta *Dezavantajlı Gruplar* kavramının kullanımı tercih edilmiştir.

Bu kitap dezavantajlı gruplara yönelik akademik literatürde var olan boşluğu doldurmaya yönelik değerli bir katkı olarak görülebilir. Bu

bağlamda dezavantajlı gruplar ve sosyal hizmet ilişkisini odağına alarak kitabın sınırlılığı ölçüsünde olabildiğince geniş perspektifle farklı dezavantajlılık durumlarına dikkat çekmektedir. Dezavantajlı grupların sorunlarına yönelik yapılacak tüm girişimler multidisipliner çalışmayı gerektirmektedir. Sorunların disiplinlerarası olduğu düşünüldüğünde disiplinlerüstü bir alanla karşı karşıya olduğu da aşikardır. O nedenle her bölüm ilgili olduğu konuyu geniş bir perspektifle disiplinlerarası ele almaya çalışmıştır. Ayrıca yazarların konuyu teorik bağlam ile uygulama alanlarını birleştirerek yasal boyutlarıyla ele almaları kitabı tüm seviyedeki araştırmacılar için değerli kılmaktadır.

Dezavantajlılığın ne olduğu, nasıl kavramsallaştırılması gerektiğiyle ilgili Türkçe literatürde var olan eksiklik, ilk bölümü **Kavramsal Tartışmaya** ayırma gerekliliğini doğurdu. İkinci bölümde dezavantajlı grupların birçoğunun kesişim noktası olan ve birçok farklı dezavantajı bir arada yaşayan bir grup olan **Yoksullar** ele alındı. Üçüncü bölümde toplumun en savunmasız kesimini oluşturan **Çocuklar**, dördüncü bölümde **Kadınlar**, beşinci bölümde **Engelliler**, altıncı bölümde **Yaşlılar**, yedinci bölümde **Göçmenler/Mülteciler**, sekizinci bölümde **Bağımlılar**, dokuzuncu bölümde **Romanlar**, onuncu bölümde **Kronik (Süreğen) Hastalar**, on birinci bölümde **Suçlular/Hükümlüler**, on ikinci bölümde **Afetzedeler**, on üçüncü bölümde **Mevsimlik İşçiler**, on dördüncü bölümde **Evsizler** ele alındı. Her bölüm kendi içinde; kavramsal çerçeve, tarihsel perspektif, konuya dair farklı bakış açıları ve sosyal hizmet uygulamalarını içerecek biçimde şekillendirildi.

Kitaba katkı sunan her bir yazara ayrı ayrı teşekkür ediyor, istifade edecek olanlar için faydalı olmasını temenni ediyorum.

Dr. Meryem Serdar
Eylül 2019, Üsküdar